Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi
Yayınları No : 2

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN
KURULUŞ VE GELİŞMESİNE HİZMETİ GEÇEN

TÜRK DÜNYASI AYDINLARI SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

(23-26 Mayıs 1996)

Kayseri 1996

SADRİ MAKSUDİ ARSAL'IN TÜRKİYE'DEKİ HİZMETLERİ

Dr. Gönül PULTAR(*)

Giriş

1992 yılında Türk Kültürü dergisinde yayınlanan bir yazısında, Bilge Ercilasun şöyle diyor.

"[Kazan'dan, Ufa'dan, Kırım ve Azerbaycan'dan] Türkiye'ye gelip yerleşen dış Türkler, Türkiye'nin siyasi, sosyal, edebi ve fikri hayatında büyük rol oynamışlar, hatta bu alanlardaki faaliyetleri şekillendirmişler ve bu faaliyetlere öncülük etmişler ... 1923'te kurulan Yeni Türk Devleti'ni şekillendirmede rol oynamışlardır".(719)

Burada sözkonusu edilen dış Türk aydınlarının en önemlilerinden biri Sadri Maksudi Arsal'dır.

Sadri Maksudi Arsal Türkiye'ye ilk kez 1924 yılında gelmiştir. Bu dönemde Paris'te Sorbonne Üniversitesi'ne bağlı Slav Etüdleri Enstitüsü'nde Türk Kavimleri Tarihi dersini vermekte idi. Ankara'da Türk Ocakları'nda "Türk Tarihinin Telkinatı" başlıklı bir konuşma yapmış ve Gazi Mustafa Kemal tarafından kabul edilmiştir. Görüşmeleri sırasında Gazi, Arsal'a, Türkiye'ye gelip yerleşmesini önermiştir. Bu sözlü öneri daha sonra Türk Ocakları başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Arsal'a Paris'e yazdığı mektupla kâğıda dökülmüştür. Tanrıöver mektubunda şöyle demektedir:

"Ankara'ya mümkün mertebe çabuk gelmeniz bence matluptur. Burada muhtelif işler için size kati ihtiyacım vardır. Zatialinizle beraber gayet kuvvetli bir Türkiyatçı zümresi vücuda getirmek azmindeyim. Burada gayet geniş hizmet sahası bulacaksınız..." (Nakleden Ayda 156).

Arsal'ın Türkiye'ye hizmetlerini işte bu açıdan değerlendirmek gereklidir.

Arsal'ın hizmetlerine "yeni Türk devletini şekillendirmede oynadığı rol" açısından baktığımızda dört ayrı tür etkinlik görüyoruz :

I. Hukuk hocalığı.
II. Milletvekilliği.
III. Türk Tarih Kurumu'na katkıları.
IV. Dil devrimine katkıları.

(*) Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi.

I. Hukuk Fakültesi'nde Hocalığı - Türk Hukuk Tarihi Disiplini Kuruşu

Arsal'ı Türkiye'ye çağırırken, Mustafa Kemal'in onun için düşündüğü görev yeni kuruluacak olan Ankara Hukuk Fakültesi'nde hocalıktır. Nitekim, Arsal 1925'den itibaren otuz yıla yakın bir süre kimi zaman milletvekilliğiyle aynı zamanda, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul Hukuk Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü'nde ders vermiş, ordinaryüs profesörlüğe yükselmiştir. Bu arada, hukuk konusunda bir kaç ders kitabı yayınlamıştır. (bakınız kaynaklara).

Ankara Hukuk Fakültesi'nde verdiği derslerden biri "Türk Hukuk Tarihi"dir. Böyle bir ders o zaman dünyada ilk kez verilmektedir. Akademik ve bilimsel açıdan yeni bir disiplin ortaya çıkması önemliyse de, bu dersin ihdas edilişi salt bilim endişelerini aşma durumundadır. O zamana kadar Osmanlı-Türk toplumunda "hukuk" kavramı, yüzyıllardır yürürlükte olan İslam hukukuyla doğrudan doğruya bağlı olmuştur. Arsal, yeni kurduğu disiplinde, yeni Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Türkü, İslam-öncesi Türk hukukuna, İslam-öncesi Türk tarihine ve toplumuna götürmüş, onun Osmanlı kimliğinden sıyrılmasına ve Türklük bilinci elde etmesine yardımcı olmuştur.

Burada iki konuya açıklık getirmekte yarar vardır. Önce şu dikkatimizi çekiyor : Arsal İslam-öncesi Türk hukuku dersini verirken, yalnızca hukukun değil, toplumun genel özellikleri üzerinde de durmuş oluyordu. İslam-öncesi, yani İslam dışı, özellikleri vurgulamak, Cumhuriyet'in ana ilkelerinden biri olan laikliği de vurgulamak oluyordu. Bu tür bir öğreti politik öğretiyi de içeriyordu. Arsal, Tanzimat'ın yüzüncü yılı dolayısiyle kaleme almış olduğu "Teokratik Devlet ve Laik Devlet" adlı uzun makalesinde, Orhun Kitabeleri'ne Kutadgu Bilig'e, Marko Polo'nun anılarına ve başka bilim adamlarının yapıtlarına dayanarak, şunları yazmaktadır:

"Bütün bu kayıtlar, İslamiyet'ten önce Türk devletlerinde tam manasiyle vicdan ve din hürriyeti mevcut olduğunu, Türklerin milli dini olan Şamanizm'den başka Türkler arasında birçok diğer dinlerin de serbest intişar etmiş olduğunu, din ile devlet arasındaki münasebetin mütekabili hürmet mahiyetinde olduğunu, hanlar[ın]... kendilerini dinî reis telâkki etmediklerini, hiçbir zaman dinî reis sıfatını taşımadıklarını ispata kafi olsa gerektir... İslamiyet'in intişarından önce eski Türk devletleri kat'iyyen teokratik değildiler. (18)

Aynı makalede Tanzimat'ın laikliği getirmeyi başaramadığını, bunu ancak Cumhuriyet'in gerçekleştirdiğini de yazıyor :

"Türk devletinin laikleşmesi demek Türklüğün bir kaç asırdan beri kendisini inhitata sürükleyen sebeb ve amillerden kurtulması, bundan sonra hayatını bugünkü beşeriyetin inkişaf seviyesine uygun âli ve ilmî esaslara göre tanzim edebilmesi demektir". (36)

Açıklığa kavuşması gereken diğer konu ise Türklük kavramıdır. Arsal, "Türklük" kavramını her zaman en geniş anlamda tasarlamıştır. Orhun Kitabeleri'nde ve diğer yapıtlardan örnekler verirken belli ki "Türk" kavramını, sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı anlamında düşünmemektedir. Onu doğal olarak kapsayan, ancak bugün "Türki" diye adlandırılan toplulukları içine aldığı kadar, dünyadaki bütün etnik Türkleri de kasteden bir kavram

anlamında kullanmıştır. Bütün Türklerin ortak bir geçmişe ve ortak bir kültüre sahip olduklarını düşünmüş, Türklüğe her zaman bu açıdan bakmıştır.

II. Milletvekilliği

Arsal'ı 1931 yılında, o zamanın tek partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (C.H.P.)'nin milletvekili olarak görüyoruz. Tek parti döneminde, milletvekilliği, seçimden çok, bir tür atanmadır. Hatta, biyografisini yazmış olan kızı Adile Ayda'ya göre, Arsal aday olduğunu basından öğrenir (194). 1931'den itibaren hem üniversite hocalığı hem Türkiye Büyük Millet Meclisi (T.B.M.M.) üyeliği yapar.

Arsal'ın C.H.P. milletvekilliği iki dönem, 1939'a kadar sürmüş, sırasıyla Şebinkarahisar ve Giresun milletvekilliği yapmıştır. Bu sekiz yıl boyunca T.B.M.M.'de gayet etkin olmuş, sayısız tartışmaya katılmış, konuşma yapmış, takrir vermiş ve sayısız yasanın altına imza atmıştır. Temsil ettiği yöreleri gezmiş, buraların sorunlarını araştırmış ve gerek C.H.P. teşkilatı içinde, gerekse T.B.M.M.'de bu sorunları dile getirmiştir. Örneğin, Giresun ilinin kazalarında incelemeler yaparak toplumsal gereksinmeleri belirtmiş, tarımsal üretimle ilgili çeşitli sorunlara değinmiştir.

Bu iki dönemin sonunda 1939'dan itibaren kendini bilim yaşamına adayan Arsal, 1950 yılında, T.B.M.M.'den yakın dost olduğu Refik Koraltan ile Ankara Hukuk Fakültesi'nden öğrencisi Adnan Menderes'in kurucuları arasında bulunduğu Demokrat Parti'den (D.P.)'den Ankara milletvekili seçilir.

Arsal'ın 1950-1954 yılları arasındaki milletvekilliği döneminde politik yaşamıyla ilgili iki nokta dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, 1950 yılında T.B.M.M. açılır açılmaz adının cumhurbaşkanlığı seçiminde ısrarla ve ciddi olarak geçmiş olmasıdır. D.P.'nin ilk dört kurucusu Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve Celal Bayar dururken Arsal'ın seçilmesi gerçekte olanak dışıydı. Adının cumhurbaşkanlığı için söz edilmesi ve basında yer alması, Ayda'ya göre "Türkiye Türklüğünün, hizmetlerinden dolayı kendisine bir mükâfatı idi" (223).

İkincisi ise şudur :

1950-1954 döneminde Arsal'ın önemli bir etkinliği milletvekili olarak Avrupa'ya gitmek oldu. Avrupa Parlementoları Birliği Başkanlığı, Türk Parlamentosunun temsilcilerini Eylül 1950'de Almanya'da yapılacak olan kongresine davet etmişti. Bu nedenle yeni Büyük Millet Meclisi işe başladıktan sonra Meclis içinde Parlamentolar Birliği Türk grubu oluştu ve grubun içinden bir yönetim kurulu seçildi. Arsal bu yönetim kurulunun başkanı idi. Böylece 1950 yılında Almanya'daki toplantıya katıldı. Bu toplantının "Genel Politika" komisyonunda iki öneride bulundu; her iki öneri de kabul edildi.

Bu önerilerden birincisi o zamanlar kurulması söz konusu olan Avrupa Federasyonu'nun Anayasasına ilişkindir. Arsal bu Anayasayı hazırlamak üzere bir Anayasa Komisyon kurulmasını önermiş ve bu önerisi, Türk heyetinin önerisi olarak, kabul edilmiştir. Kurulan Anayasa Komisyonu'na da üye seçilen Arsal, daha sonra tek başına defalarca bu komisyonun toplantılarına katılmak üzere Avrupa'ya gitmiştir.

İkinci önerisi ise Federasyon'a üye olacak devletlerin ulusal egemenlerinden vazgeçmelerinin istenmesidir. Bu da ilke olarak kabul edilmiştir.

Türk parlamento heyetinin Avrupa Parlementolar Birliği nezdindeki etkinliği ve başarısı Türkiye açısından önemlidir. İki önerinin kabul edilmiş olması, Türkiye'nin Batı sahnesinde artık "hasta adam" olarak değil de belli başlı bir üye olarak yerini aldığının en iyi göstergesi olmuştur.

Arsal'ın bu tür etkinlikleri, sorumluluk ve vazifeşinaslığının olduğu kadar, Türkiye'nin çıkarlarını gözetmiş bulunduğunu da göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ayrıca, Arsal'ın tiynetinde kişiliklerin Türkiye'nin Avrupa içinde yer alması konusunda ne denli ağırlık taşıyabilmiş olduğunu göstermektedir. Olası bir Avrupa Federasyonu projesinin en canalıcı konuları ile ilgili önerilerin Türkiye'den çıktığı bir dönemden, "Avrupa"ya kabul edilmediğimiz dönemlere gelinmiştir. Ancak unutmamalı ki, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında "ithal" edilen dış Türk Sadri Maksudi Arsal iken, Avrupa Birliği'ne resmen başvurduğumuz 80'li yıllarda "ithal" edilen dış Türk Naim Süleymanoğlu olmuştur.

Arsal'ın bu yıllarda ülkeye asıl ilginç katkıları ise başka alanlardadır. Bunlar Türk tarihi ile Türk dili ile ilgilidir.

III. Türk Tarih Kurumu'na Katkıları

Arsal 1925'de Türkiye'ye yerleştiği zaman Türk Ocakları'na üye olmuş ve 1927 yılı Kurultay'ında "Hars Heyeti"ne üye seçilmişti. Ayda'ya göre Arsal, Türk Ocakları'nın 1930 yılı Kurultayı'nda bir "Tarih Heyeti" kurulmasını önermiştir. (165). Arsal'ın fikir babası olduğu "Tarih Heyeti" daha sonra Türk Tarih Kurumu olarak gerçekleşecektir.

Türk Tarih Kurumu, Cumhuriyeti'in ilk yıllarında sadece tarih alanında çalışma yapan bir kuruluş olmanın çok ötesinde bir işleve sahip olmuştur. Kurum, yeni cumhuriyet insanı Türk'ün kendi geçmişini, kendi kökünü aramasını benimsetmek; yeni Cumhuriyet'i Osmanlı dışı ve Osmanlı ötesi temellere oturtmak görevini yüklenmişti. Türklerin tarih konusunda ulusal bir bakış açışı geliştirmesi amacını gütmüştü.

Aslında Türk Tarih Kurumu'nun gerek kuruluşda gerek ilk kurultaylarında etkin olmuş olan kişileri "siyasal tarihçi" ya da "ulus inşa edici tarihçi" diye nitelendirmek gerekmektedir. Gerçek şu ki, Büşra Behar'ın da işaret ettiği gibi, "milliyetçi hareketi başlatan aydınlar tarih yazımı misyonunu da üstlenmek durumunda kalmışlardır" (125). Bernard Lewis de Türkiye'de ulusal yeniden uyanış ile tarih yazarlığı arasında bir paralellik görmüştür. (Nakleden Behar 125).

Arsal'ın tarihçiliğinin politik mahiyeti burada belirmektedir. Behar'a göre, "Anadolu dışından gelen tarihçiler milliyetçiliğin Türkçülük şeklinde anlaşılabilmesi için mücadele veren siyasal kişilerdi. "Bu kişiler Türkçülüğü" 'hakim kültür' ve 'siyasal ideal" olarak ele alıyorlardı (94). Arsal'dan başka, örneğin, Yusuf Akçura ile Ahmet Ağaoğlu ve (Anadolu Türklerinden) Ziya Gökalp gibi, siyasal eğilimi, ve çoğu aktif parti üyesi ya da milletvekili siyasetçi kişiler, Türk tarihini yeniden yazmak için örgütlenirken, kültürel ve bilimsel kurumlarla siyasal kurumları bütünleştirmede bir sakınca görmediler. (Behar 95).

Türk Ocağı'nın Tarih Heyeti 1930'da kuruldu. Atatürk bu "Tarih Heyeti" fikrini benimsediği için Afet İnan, Sadri Maksudi Arsal ve Reşit Galip, "Türk Tarihi hakkında Mütâlâlar" adlı bir broşür hazırlamakla görevlendirildiler. Heyet'in ilk işi, Türk Tarihinin Anahatları (1930) adlı bir kitap hazırlamak oldu. Arsal, bu kitabın "İskitler-Sakalar" bölümünü yazdı. Ancak kitap sadece 100 adet basıldı. Ayda, bu durumun Arsal'ın, kitabın bazı makalelerinde yanlışlar olduğunu yazılı olarak Atatürk'e daha kitap basılmadan önce bildirmiş olmasına bağlamaktadır (173). Bugün bu 605 sayfalık kitabın hatalı yanları olduğu kabul edilmektedir (bakınız Uzunçarşılı 349; Behar 103-106).

Gene de şunu unutmamak gerek ki, Türk Tarihinin Anahatları'nı ortaya çıkarmaktaki asıl amaç, Osmanlıların yıkılma süreci boyunca Batılılar'ca "hasta adam" diye nitelendirilmiş olan Türk'ü peşin hükümlerden kurtarmak ve ona onurunu geri vermek olmuştur. Kitabın girişinde, gerek Türkiye'de gerek Avrupa'da yayınlanmış olan tarih kitaplarında Türk'ün dünya tarihi içindeki yerinin küçültülmüş olduğu, Türk'e atalarının ve geçmişinin yanlış tanıtıldığı, bunun da olumsuz sonuçlar doğurmuş olduğu açıklanmıştır. Kitabın esas metninde ise tarih ve tarih öncesi dönemlerde "Türk ırkının olağanüstü yayılması esas odak noktası" olarak" alınmıştır (Behar104).

Türk Tarih tezinin eğitim amacıyla yazılmasına ilişkin ilk girişim olan Türk Tarihinin Anahatları, söz konusu ana yaklaşımı ilke olarak benimsemiş olduğu için, bu kalın kitabın bir tür özeti olan ve Türk Tarihinin Anahatları- Methal Kısmı (1931) adı verilen bir kitapçık 30.000 adet basılarak her tarafa dağıtılmıştır (Behar 107; Ayda 173). Ayda'ya göre, Türk Tarihinin Anahatları-Methal Kısmı'nın üçte biri Arsal tarafından yazılmıştır (173).

Tayyip Gökbilgin Arsal'ın tarih çalışmalarının, bilimsel değerleri olduğu kadar, "Türklük konularında" ve "Türklük davalarında" taşıdığı öneme değinir (1970:23). 1932'de toplanan birinci Türk Tarih Kongresi'nde Arsal baş aktörlerden biri olmuş, "Tarih'in Amilleri" başlıklı bir bildiri sunmuş, ve ateşli tartışmalara girişmiştir (Birinci Türk Tarih Kongresi). Daha sonra sırasıyla 1937, 1943, 1948'de toplanan ikinci, üçüncü ve dördüncü tarih kongrelerine de katılmış, aynı sırayla, "Devlet ve Hukuk Mefhumunun ve Müesseselerinin İnkişafında Türklerin Rolü", "Farabi'nin Kültür Tarihindeki Rolü", ve "Eski Türklerdeki 'soy-oymak' Teşkilatı" başlıklı bildirileri okumuştur (Ayda 176).

Arsal dil konusu ile gençliğinden beri ilgilenmekteydi. Gençliğinde bir yıl Kırım'da yaşamış, İsmail Gaspıralı'nın etkisinde kalmıştır. Arsal'ın Türkçülüğünün bir yönü, tıpkı Gaspıralı gibi, bütün Türklerin ortak bir dilde buluşabilmesi, dilde birliğin kurulması gereği idi.

Arsal 1924 yılında Türkiye'ye konferans vermeğe geldiği zaman, İstanbul'da "Lisanların İnkişaf ve Tekamülünde Akademilerin Rolü" başlıklı bir konuşma yapmıştır (Ayda 179). Özetle, bir Akademinin kurulmasını ve bu kurumun bilinçli olarak yabancı sözcükleri tasfiyesini, bilimsel ve uygar bir dil ortaya çıkarmasını önerdiği bu konuşmasında şöyle demiştir.

"... bu kadar sene Arabi ve Farisi kelimeler bataklığında yuvarlandıktan sonra, Türk'e Bilge Han, Kaşgari ve Has Hacip dilinden ilham almak fikri gelecektir ve Türk

milleti medenî lisanını bu kaynaklardan kuvvet alarak yapacaktır.... Türkçülük siyasetinin en tabii, en mukaddes tezahürü hiç şüphesiz lisanda Türkçülüktür". (Nakleden Ayda 179-180).

Dil üzerinde çalışmaları da Arsal'ın Türklük davasında uğraş vermesinin bir parçasıdır. Ona göre dilde devrim, bütün Türklüğü kültürel olarak birleştirme potansiyeline sahip olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti açısından da uluslaşma bakımından büyük önem taşımaktaydı.

Arsal 1928 yılında Milliyet gazetesinde "Lisan Islahı Meselesi" başlığı altında bir dizi yazı yayınlar (Arsal 1928). Daha Sonra, *Türk Dili İçin* (1930) adlı kitabında toplanan bu yazılarda Arsal, Türk dilinin ıslahı için, dil konusunda uzman kişiler tarafından Arapça ve Farsça sözcüklerin Türkçeden atılması, Anadolu'da değişik yörelerde inceleme yapılarak halkın kullandığı sözcüklerin ortaya çakarılması, ölü Türk lehçelerinden bilinçli olarak sözcükler alınması, ve bilim dili için gereken yeni sözcükler için köklerden faydalanılmasını önermektedir.

Bu yazı dizisini okuyan Atatürk, Arsal'ı Çankaya'ya sofrasına çağırmaya başlar. Arsal bundan sonra, 1937'e kadar sık sık Çankaya'nın bir tür forum olan bu akşam yemeklerine konuk olacaktır. En sık çağrıldığı dönem 1928-1932 yıllarıdır, çünkü bu yıllar tarih ve dil çalışmalarının en yoğun yıllarıdır (Ayda 192).

Atatürk, Arsal'ın *Türk Dili İçin* kitabına şu önsözü yazar :

"Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil şuurla işlensin".

Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır. (1).

Türk Dili İçin kitabının Türkiye'de dil devrimini gerçekleştirme konusunda etkisi olmuş olduğu gerçektir. Kitap, ayrıca, Batı'da yankı bulmuş, İngiltere'de Telford Wauhg, "Uzağı Gören bir Türk Planı" adlı makalesinde kitaptaki tasarıların, dağınık Türk topluluklarını A.Far Reaching Plan", birleştirmek amacını güden bir plan olduğunu belirtmiştir (580).

Arsal dil konusunda, yani öz Türkçe bir dilin oluşturulması ve geliştirilmesi konusunda eğilmez bir ilke sahibi olmuştur. O derece ki, bu eğilmezliği politik açıdan iki kez başına iş açmıştır.

Bunlardan birincisi 1937'deki "Denizbank" olayıdır. Arsal T.B.M.M.'de hükümetin Türkiye'nin yolcu ve ticaret filosunu bir bankaya bağlayan tasarısının görüşülmesi sırasında, banka için önerilen "Denizbank" adına itiraz etmiştir. Arsal "Denizbank" adının Türkçe'nin kurallarına uygun olmadığını, Türk dilinde "bank" diye bir sözcük bulunmadığı gibi, Denizbank terkibinin de Türkçe dilbilgisi bakımından bir garibe olduğunu belirtmiştir. "Denizbank" yerine "Deniz Bankası" adını önermiş, ve bu yönde yazılı önerge vermiştir.

Ancak Denizbank adını koymuş olan Atatürk'tür. Bunu duyan Arsal, "Ne çıkar? Hakikat değişmez ki!" der. Der ama Atatürk olayı duyduğu zaman çok kızacak ve onun emriyle radyoda bir kaç kişi Arsal'ın aleyhinde konuşma yapacaktır. Olay geniş çapta basına, o zamanın medyasına yansır.

Dil konusunda Arsal'ın yaşamında ikinci politik olay ise 1952 yılında olmuştur. Gene dil konusundaki ilkeleri uğruna, ama bu kez üyesi olduğu Demokrat Parti'yle ters düşecektir.

Arsal'ın önayak olduğu dil devrimi Türkiye'de gerçekleşmiş, meyvalarını vermeğe başlamıştır. Örneğin, dil devriminden önce, bugün artık Osmanlıca tabir ettiğimiz, Arapça ve Farsça sözcük ve deyimlerin çoğunlukta olduğu bir dille kaleme alınmış olan 1924 Anayasası, 1945 yılında, anlam ve kavramda değişiklik yapılmaksızın öz Türkçeye çevrilmiştir. D.P. hükümeti 1952 yılında, bu 1945 Anayasasını kaldırıp yeniden 1924 Anayasasının kabulünü ister.

Burada gerçekleştirilmek istenen değişiklik, özde değil, dil açısından olacaktır. Arsal'a göre, "1924 Teşkilat-ı Esasiyesinin diline... dönmek 1924 ile 1938 arasındaki Atatürk İnkılaplarını hiçe saymaktı" (Nakleden Ayda 229-230).

Arsal bu yasa teklifiyle ilgili tartışmalar sırasında söz alır ve teklifin aleyhinde konuşur. Ancak, onun ve onun gibi bir kaç kişinin daha karşı çıkmasına rağmen, teklif kabul edilir. Arsal'a göre bu teklifin yasalaşması demek, dil devriminin iflası demektir. Aynı zamanda, ona göre bütün dünya Türkleri arasında bir Dil Birliği kurulması şeklindeki rüyasına da veda etmek" (Ayda 232) demektir. Zaten, D.P.'den ikinci bir dönem daha aday olmak istemeyecek, 1954'den sonra çekildiği İstanbul'da, manevi vasiyeti saydığı *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları* (1955)'nı kaleme alacak, 1957'de hayata gözlerini yumacaktır.

Sonuç olarak, Sadri Maksudi Arsal, yerleştiğinden ölümüne kadar, o yıllarda tek bağımsız Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne elinden geldiğince hizmet etmiştir. Hukuk Fakültesi hocalığı sırasında yeni bir disiplin ihdas etmiş, parlamenterliği sırasında Türkiye'nin sesini Avrupa'ya duyurmuş, ayrıca bir aydın olarak Türk Tarih Kurumu'nun kurulmasında ve dil devriminin gerçekleşmesinde rol oynamıştır.

KAYNAKLAR

Arsal, Sadri Maksudi, *Hukuk Tarihi Dersleri*, Ankara: Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1927.

....., "Lisan Islahı Meselesi", Dizi makale, *Milliyet*, 28 Eylül -14 Ekim 1928.

....., *Türk Dili İçin*, Ankara : Türk Ocakları İlim ve Sanat Heyeti Neşriyatı, 1930.

....., *Hukukun Umumi Esasları*, Ankara : Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1937.

....., "*Teokratik Devlet ve Laik Devlet* ", Tanzimat, İstanbul : İstanbul Üniversitesi, 1940.

....., *Umumi Hukuk Tarihi*, Ankara : Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları 1941.

....., *Hukuk Felsefesi*. İstanbul : İstanbul Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Yayınları, 1946.

....., *Türk Tarihi ve Hukuk*, İstanbul : İstanbul Hukuk Fakültesi Yayınları, 1947.

....., *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*, İstanbul, Çeltüt Matbaası, 1955.

Ayda, Adile, *Sadri Maksudi Arsal*, Türk Büyükleri Dizisi, Ankara Kültür Bakanlığı, 1991.

Behar, Büşra Ersanlı, *İktidar ve Tarih*, Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu 1929-1937, İstanbul, Afa Yayıncılık, 1992.

Birinci Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Zabıtları, Konferanslar, Münakaşalar, İstanbul 1932.

Ercilasun, Bilge, "1908-1920 Yılları Arasında İdil-Ural Aydınlarının Türkiye'deki Faaliyetleri". *Türk Kültürü*, Aralık 1992, 719-725.

Gökbilgin, Tayyip, "Sadri Maksudi'nin Türk Tarihi ve Türk Soyu Hakkındaki Görüşleri", *Türk Yurdu*, Nisan-Mayıs 1970, 23-27.

Türk Tarihinin Anahatları, İstanbul 1930.

Türk Tarihinin Anahatları-Methal Kısmı, İstanbul 1931.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Türk Tarihi Yazılırken", *Belleten*, C., III, F. 3, 1939, 349.

Waugh, Telford, "A Far-Reaching Türkish Plan", *Journal of the Royal Central Asian Society*, Vol, XX, October 1933, 578-586.

Ek 1 Sadri Maksudi Arsal'ın Özgeçmişi

Sadri Maksudi Arsal 1878 yılında Kazan'ın Taşsu köyünde doğdu ve 20 Şubat 1957 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Kazanlı ulemadan Nizameddin Maksudi'nin oğlu ve pedagog Ahmed Hadi Maksudi'nin erkek kardeşidir. Orenburglu altın madencisi Şakir Rami'nin kızı, ve Derdmend takma adı ile ün yapmış şair Zakir Rami'nin yeğeni, Kamile ile evlendi; Adile ve Naile adlı iki kızı oldu.

Kazan'daki Allamiye Medresesi'nde başladığı öğrenimini, Rus Öğretmen Okulu'nda sürdürdü (1896-1901). Paris Hukuk Fakültesi'ni Sorbonne Üniversitesi Edebiyat ve Sosyoloji bölümlerini bitirdi (1906).

Rusya'ya dönünce II. ve III. Duma'ya Kadet Partisi'nde Kazan temsilcisi olarak seçildi (1907-1912) ve burada ses getiren konuşmalar yaptı. III. Duma'da Başkanlık Divanı'na seçildi ve bu sıfatla İngiltere'ye giden Rus parlemento heyeti içinde bulundu. 1917 Devriminden sonra gerçekleşen I. Rusya Müslümanları Kurultayı'na üye seçildi. Hazırlamış olduğu "İç Rusya ve Sibirya Türk-Tatarlarının Milli-medeni Muhtariyeti" tasarısı II. Kurultay'da kabul edildi. Aynı yıl Ufa'da kurulan Milli Meclis'in Başkanlığına ve böylece kurulan İdil-Ural Özerk Devletinin Başkanlığına getirildi. Ancak Bolşeviklerin gelişi üzerine Ufa'dan ayrılmak zorunda kaldı ve Finlandiya'ya geçti (1918). Ayaz İshaki ve Fuat Tuktar ile birlikte Paris'te toplanan barış konferansına katılarak İdil-Ural Devleti'nin bağımsızlığı konusunda uğraştıysa da sonuç alamadı (1919).

Bundan Sonra Paris'e yerleşerek aktif politikayı bıraktı ve bilime yöneldi. Sorbonne Üniversitesi'nde Türk kavimleri üzerine ders verdi. Mustafa Kemal'in çağrısı üzerine ise 1925'te Türkiye'ye geldi. Ankara Hukuk Mektebi'nde öğretim üyesi oldu. Türk Tarih Kurumu'nun kurucuları arasında yer aldı. *Türk Dili İçin* (1930) adlı kitabı dil devriminin başlangıcındaki çabalara önemli bir katkı niteliğindedir. İki dönem (1930-35, 1935-39) milletvekilliği yaptı. 1939'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Tarihi profesörlüğüne atandı. 1941'de Ankara Hukuk Fakültesi'ne döndü. 1944'te İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde hukuk tarihi ve felsefesi profesörü oldu. Bir dönem de Demokrat Parti'den milletvekili seçildi (1950-1954).

Bugün Türkçülüğün önemli kuramcılarından sayılan Arsal'ın sayısız makalesi ve bir çok kitabı vardır. Bunların arasında *Orta Asya Türk Devletleri* (1934), *Hukuk Tarihi Dersleri* (1945), *Türk Tarihi ve Hukuk* (1947), *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları* (1955) gibi yapıtlarını sayabiliriz.